

OM PSYKOLOGPROFESJONENS IKKE-AKADEMISKE RØTTER

Bjørn Christiansen, Psykologisk institutt, Universitetet i Bergen

Om profesjonenes vitenskapelige og ikke-vitenskapelige røtter.

På NAVF's Utredningsinstitutt's profesjonskonferanse på Lysebu i april 1977 holdt professor Tore Lindbeck et foredrag om profesjonenes forskningstilknytning - en tilknytning han karakteriserte som en myte med enkelte modifikasjoner. Jeg vil i det følgende gjengi noen av hovedpunktene i Lindbecks foredrag.

De yrker som gjerne betegnes som profesjoner, har som formål å utføre bestemte praktiske oppgaver. De oppøver og forvalter ferdigheter og innsikter avledet av praksis. Gjennom praksis utvikles og forbedres redskaper, formes ny innsikt og nye tilnæringsmåter. Den kunnskap som utnyttes og utvikles, er primært praktisk. Den praktiske kunnskap som forvaltes, er basert på og forbinder seg med andres innsikter og erfaringer overlevert gjennom profesjonell tradisjon og profesjonelt kontaktnett. Når alt kommer til alt er det en god del likhetspunkter mellom profesjonene på den ene side og de gamle håndverkerlaug på den annen.

Selv om det ikke alltid har vært slik er profesjonsutdannelsene idag assosiert med universitetsstudier, med teoretisk kunnskap og forskningsbasert viten. Det snakkes ofte om praksis som anvendt vitenskap og om universitetsundervisningen som forskningsrelatert og forskningsbasert.

Lindbeck legger vekt på at det i den profesjonelle yrkesutøvelse inngår teoretiske kunnskapskomponenter, og at det praktiske arbeid kan resultere i teoretiske nyvinninger. Hans hovedpoeng er at den teoretiske og praktiske kunnen i alminnelighet ikke er så nært sammenvevd som det gjerne blir fremstillet, og at det er flere grunner for at det er slik.

En profesjon har som oppgave å løse påtrengende dagsaktuelle praktiske problemer. Det er sjelden eller aldri rom for å finne frem til de idéelle løsninger. Profesjonsutøveren må handle ut fra foreliggende omstendigheter og på en måte som er akseptabel blant fagfeller som har erfaring med tilsvarende problemer. Det er altså et tidspress, og det er også alltid et sosialt press til stede.

Et profesjonsrettet studium vil som regel omfatte undervisning ikke bare i praktiske fag, men også i almene teoretiske fag - såkalte basalfag. Vanligvis vil de almene fag utgjøre hovedtyngden av studiets innledende stadier. I alminnelighet vil det foreligge et visst spenningsforhold mellom disse to typer av fag.

Basalfagene representerer fra praktikerens synspunkt de grove forenklinger - en søken etter almene lovmessigheter, etter en sannhetsgehalt som kan være interessant i og for seg, men som vanligvis ikke er til stor hjelp i den daglige, ofte infløkte praktiske arbeidssituasjon.

Fra basalforskerens side representerer de praktiske fag ofte løs og spekulativ viten, antagelser mer enn kunnskap, og praktikerens nytte kan endog bli sett på med betydelig skepsis.

For profesjonsutøveren og praktikerens vil de almene fag som oftest oppleves som hjelpedisipliner, som bakgrunnsfag, som verdifulle enkeltheter og som forenklinger (som av og til går ut over det tillatelige), som nyttige bidrag som dog ikke i seg selv gir de helt sentrale holdpunkter for den praktiske virksomhet. Basalforskeren blir ofte teoretikeren uten forståelse for kompleksiteten i den praktiske hverdag.

Selvsagt drives det også forskning på felter som er direkte praktisk relevant. Den praktisk rettede forskning vil imidlertid sjelden være teoretisk og metodisk stringent, og dens design sjelden balansert og elegant. Den skolerte basalforsker vil i alminnelighet ikke ha problemer med å påpeke svake punkter og kritiske mangler.

Et viktig poeng ved basalforskningens plass innenfor et profesjonsstudium er at den kan bidra til å gi profesjonsutøverne et reflektert forhold til eget virke. En kan stimulere til vitenskapelig innsats, ikke primært til grenseoverskridende problemorientert forskning, men til målemetodeorientert forskning, og til systematikk av egne erfaringer. Basalforskningen vil dessuten være med på å knytte forbindelseslinjer til andre fag, og til å holde åpen en toveis kommunikasjon mellom teoretisk og praktisk kunnskap.

Oppsummering: Profesjonene har røtter som går i forskjellige retninger. Blant de to hovedrøtter går den ene, oftest den kraftigste, i ikke-akademisk retning, mens den annen, oftest den mest lovpriste og iøyenfallende, gror inn i akademias laboratorier og tenkekamre. Begge røtter er nødvendige for profesjonstretts vekst og utvikling. Begge har derfor behov for oppmerksomhet.

Psykologprofesjonens selvforståelse

Når man ved universitetene snakker om psykologiens historie, er det i alminnelighet psykologiens akademiske historie det siktes til. Hva som

står i fokus er psykologiens paradigma-utvikling gjennom assosiasjonisme, strukturalisme, funksjonalisme, gestaltisme, behaviorisme etc.

Før jeg går inn på fagets ikke-akademiske røtter, vil jeg knytte noen kommentarer til psykologenes selvforståelse. Jeg vil her ta utgangspunkt i et synspunkt som kom frem i professor Einar Thorsruds foredrag på Lysebukonferansen for to år siden.

Synspunktet kan sammenfattes slik: På mange samfunnsområder skjer det en stadig større spesialisering og nye yrkesgrupper oppstår. Innenfor legeprofesjonen har det etterhvert utviklet seg ikke mindre enn 40 medisinske spesialiteter. Og i naboområdet til medisinen er det bl.a. dukket opp en ny profesjon - psykologene - som har vokst fra et antall på under 10 i trettiårene til omkring 900 idag, og som ventes å vokse til nærmere 4000 ved neste århundreskifte.

Den økende spesialisering og profesjonalisering har ført til skadevirkninger. Det stadig større antall fagfolk - med spesialkompetanse innenfor bestemte fagområder - fører til at folk flest blir mindre selvhjulpne og mer avhengig av faglig ekspertise på flere og flere områder. Etter hvert som det blir flere fagfolk blir det færre frie og uavhengige mennesker med vilje og evne til å ta ansvar for egen livssituasjon. Følgelig: Det er grunn til å tro at profesjonaliseringen i seg selv er klientskapende.

Dette er et perspektiv som står i klar kontrast til de fleste praktiserende psykologers selvforståelse når det gjelder egen yrkesetikk og yrkesutøvelse (frs. P.A. Holters foredrag på Lysebukonferansen). Det står i skarp kontrast til den forståelse psykologene er bærere av når det gjelder utbredelsen av og årsakene til mentale funksjonssvikt og psykiske problemer i befolkningen.

En anelse om at de mentalhygieniske forhold i vårt samfunn ikke er såre vel, og at det her ligger store arbeidsoppgaver og venter, var et kjennetegn ved de få som påbegynte psykologistudiet i 20- og 30-årene, og ved de mange som påbegynte studiet i midten av 40-årene.

I begynnelsen av 60-årene var det ikke lenger snakk om en anelse, men om en forvisning som kunne underbygges med data fra epidemiologiske undersøkelser. Jeg sikter til Alexander Leighton og medarbeiders studier over Sterling County på New Foundland, Gustav Jonson og Anna-Lisa Kälvestens undersøkelse over Stockholmsgutter i alderen 8 til 15 år, og til Leo Scrole og medarbeideres intervju-undersøkelse på Manhattan i New York.

I den siste undersøkelsen viste resultatene at 20% av befolkningen hadde en vesentlig nedsatt funksjonsevne på grunn av psykisk lidelse eller avvik. New York City er selvsagt et nokså spesielt sted som det ikke finnes paralleller til i Norge.

Det samme kan vanskelig sies om de steder den kanadiske undersøkelse hentet sine data fra. Konklusjonen var her at 32% av den voksne befolkning innen hva som svarer til en norsk kommune, ved tidspunktet for undersøkelsen hadde en klart nedsatt funksjonsevne på grunn av atferdsproblemer eller psykiske problemer.

Stockholmsundersøkelsen ga resultater som ikke avviker stort fra det samme mønster. En fjerdedel av guttene fremviste symptomer som indikerte behov for psykologiske hjelpetiltak.

Det er lite interessant å spekulere på hvilke registreringsfeil og hvilke utvalgsskjøvheter som kan ha gjort seg gjeldende fra undersøkelse til undersøkelse. Hovedkonklusjonen vil ikke kunne rokkes: Psykiske lidelser er meget utbredt - endog mer utbredt enn fagfolk flest tidligere har vært tilbøyelig til å anta - og disse lidelser går på tvers av aldersgrupper, kjønn, bosted, sosial klasse og etnisk bakgrunn.

Påvisningen av den store utbredelse av mentale lidelser og forstyrrelser vekker ganske naturlig interesse for hva som kan gjøres på det forebyggende plan. Leightons data peker på at sosial integrasjon og disintegrasjon innen lokalsamfunnet kan være en relevant faktor. Men at man her står overfor problemer av en umåtelig kompleksitet fremgår av at hans sammenlikninger mellom ekstreme lokalmiljøer nok ga en del statistisk signifikante forskjeller, men ikke så klare forskjeller at det ikke fortsatt er spillerom for alternative forklaringer.

De forskningsrapporter jeg nettopp har referert var alle basert på data innsamlet i femtiårene. Til tross for uttalelser fra enkelte dommedagsprofeter, er det lite som tyder på at situasjonen har endret seg vesentlig - verken til det bedre eller til det verre i løpet av de siste 25 år. Utbredelsen av mentale lidelser og funksjonsforstyrrelser er blitt mer erkjent, det har blitt lettere å få profesjonell hjelp, og det er blitt mer akseptert å gi uttrykk for problemer og for behov for psykologisk hjelp. Men dette kan like så godt tolkes som uttrykk for et økt ansvar for egen livssituasjon, som for det motsatte.

Vi har ingen sikre holdepunkter for å si at utbredelsen av mentale lidelser var større eller mindre i eldre tider enn i våre dager. Forutsatt at det er en sammenheng med sosial disintegrasjon, med svekkede sosiale nettverk og med svekkede tilhørighets- og samhörighetsopplevelser, er det like fullt grunn til å anta at forskjellige lokalsamfunn opp gjennom tidene har gjennomgått store endringer nettopp på dette området - som følge av demografiske endringer, klimatiske endringer, sykdomsepidemier, endret næringsgrunnlag og forskjellige inngrep i lokalsamfunnet fra storsamfunnets side. En må ikke glemme at store befolkningsgrupper i vårt land inntil ganske nylig har befunnet seg i en eksistensmessig marginal posisjon, hvor selve det å overleve fra år til år har vært det avgjørende spørsmål. Det er lite som tyder på at armod og fattigdom er mentalhygieniske aktiva.

Oppsummering: Psykologprofesjonens fremvekst over de siste 50 år har nøye sammenheng med erkjennelsen av utbredelsen av psyssiske avvik og lidelser. Denne økte erkjennelse reflekterer neppe noen endring i de faktiske forhold. På den annen side: En erkjennelse av at ikke alt er som det burde være, fører neppe til handling, til yrkesaktivitet og til studiesøkning, og til etablering av en ny profesjonsutdanning, hvis det ikke samtidig foreligger en tro på at noe kan gjøres, at det foreligger metoder som er virksomme, og at disse kan læres og anvendes. Psykologprofesjonens fremvekst har nøye sammenheng med tilgjengeligheten av nye psykologiske virkemidler. Men bak det hele ligger selvsagt også samfunnets økonomiske vekst og overskudd, som muliggjør deltakelse i klient- og behandlerrollen.

Om tilgangen på psykologisk hjelp

I en landsomfattende amerikansk survey-undersøkelse som ble foretatt i 1960, svarte 25% av befolkningsutvalget at de hadde eller hadde hatt behov for hjelp med personlige problemer. Blant denne fjerdedel av befolkningen, opplyste 40% at de hadde søkt faglig hjelp. På spørsmål om hvor de hadde søkt hjelp, svarte 51% at de hadde søkt hjelp hos prest, hos lærer eller hos sosialarbeider, 29% at de hadde søkt hjelp hos familielege eller almenpraktiserende lege, og 20% at de hadde søkt hjelp hos psykolog eller psykiater. Fagfolk med mentalhygienisk spesialutdanning, så som psykologer og psykiatere, viste seg altså bare å ha hatt kontakt med ca. 3% av befolkningen.

I en norsk gallup-undersøkelse fra 1969 opplyste 79% av befolkningsutvalget at de hadde truffet, hørt eller sett en psykolog. 24% opplyste at de hadde truffet en psykolog personlig - men for svært mange hadde dette skjedd i forbindelse med arbeid, kurs, møter eller selskapelig samvær. Undersøkelsen antyder at ca. 5% av befolkningen hadde hatt kontakt med yrkesutøvende psykolog; ca. 3% i forbindelse med egne problemer og 2,5% i forbindelse med barns problemer.

Hvor søkte vår tids psykologklienter hjelp før psykologprofesjonen var etablert?

Et svar er allerede nevnt, nemlig at våre dagers psykologklienter i tidligere tider var frie og uavhengige mennesker med vilje og evne til å ta vare på seg selv; altså at våre dagers klienter tidligere ikke hadde behov for hjelp.

Et annet svar vil være å trekke frem resultatene fra den nettopp omtalte amerikanske undersøkelse, at 80% av de som opplyste at de hadde søkt hjelp, oppga at de hadde søkt hjelp hos prest, lærer, lege og sosialarbeider.

En nærmere utspørring ville sikkert ha bragt for dagen at en ganske stor gruppe også hadde søkt hjelp hos en naturlege, en klok kone, en magnetisør eller hos en annen psykologisk kvaksalver-variant.

Yrkeslisten i enhver amerikansk telefonkatalog dokumenterer klart at det er mange som kan tilby sin hjelp med personlige problemer, mentale problemer og ekteskapsproblemer. Inntil omkring 1960 var majoriteten av de oppførte personer under psykologi, ikke fagpsykologer med adekvat utdanning (ut fra den amerikanske psykologforenings krav til utdanning). I en amerikansk utredning fra 1956, uttales det:

"Det er blitt skjønnsmessig beregnet at det i årene 1947 til 1952 fant sted en slik vekst i tallet på ukvalifiserte psykologiske praktikere at deres antall i landet som helhet steg til 25 000, og deres samlede årlige inntekt utgjorde 375 millioner dollar, et beløp som etter sigende omtrentlig svarer til 5% av landets samlede helsestellutgifter." (Hoch, 1965).

I en landsomfattende norsk gallupundersøkelse i 1949 opplyste 14% av befolkningsutvalget at det hadde vært i kontakt med en kvaksalver, en naturlege, en klok kone eller liknende.

I en landsomfattende gallupundersøkelse i 1974 opplyste 10% av intervjuobjektene at de hadde oppsøkt en kvaksalver.

I en landsomfattende undersøkelse i 1977 opplyste 79% at de hadde tro på urtemedisin, 47% at de hadde tro på homøopati, 43% at de hadde tro på at det finnes folk med helbredende krefter eller evner, og 33% at de hadde tro på helbredelse gjennom religiøs handling. På direkte spørsmål oppga 19% at de selv hadde erfaring fra slik behandling.

I en bok om Solveig Fiskerud, som ble utgitt i 1975, kan man i forordet lese om følgende tildragelse:

"Ifjor vår brakte landets aviser store oppslag om at telestasjonen i Kongsvinger brøt sammen og var ute av drift en hel dag. Årsaken var at en husmor på Rasta, like utenfor byen, dagen før hadde rykket inn en annonse i distriktets aviser om at hun gjenopptok praksis etter et par måneders pause. 2000 personer ringte nummeret hennes i løpet av en time. Dette ble for mye for telestasjonen i Kongsvinger". (Møller, 1975).

I forbindelse med revisjonen av den norske kvaksalverlov i 1936, ble det gjort forsøk på gjennom landets fylkesleger å få en oversikt over antall personer som, uten å være norsk lege, helt eller delvis ernærte seg ved sykebehandling. Fylkeslegenes meldinger ga et anslag på ca. 150 personer.

Går vi bakover i tiden blir våre tallmessige holdepunkter mer og mer usikre. At det i det norske bygdesamfunn har eksistert såkalte bondedoktorer og presteleger i et stort antall både på 17. og 18. hundretallet er utvilsomt. At kloke koner og vise menn har hatt store klientgrupper, er det utallige beretninger som vitner om.

Fra sagatiden vet vi at enkelte personer ble ansett for å være i besittelse av spesiell trolldomskyndighet som bl.a. kunne utøves til å helbrede sykdommer og til å skaffe folk som hadde mistet vettet, vettet tilbake, og til å se inn i fremtiden. Redskapet var å seide, hvilket i vår terminologi vil si å kunne frigjøre sjelen fra legemet og kunne farte avsted, og herigjennom kunne påvirke kreftene i naturen. Etter sagafortellinger å dømmme har seidkoner og seidmenn hatt et stort publikum. Det er sannsynlig at det allerede i vikingtiden eksisterte en viss rolledifferensiering mellom den kroppslige legekyndige på den ene side og seidfolket på den annen.

I middelalderen kom munkemedisin til å spille en stor rolle. De første klostertskoler ga også en viss legeopplæring. De første kristne prester ble oppfordret til å drive legevirksomhet. På 1200-tallet kom imidlertid en pavelig forordning som forbød prester å beskjeftige seg med sårbehandling og kirurgiske inngrep. Deres legehjelp skulle begrenses til såkalte innvendige sykdommer.

Legevirksomheten i middelaldersamfunnet utgjorde et sammensatt bilde. Utover landet virket selvlærte sårleger, og i byene påtok barbererne seg kirurgiske oppgaver. Barberkirurgene dannet etterhvert sine egne håndverkslaug med tariffmessig betaling for årelating og andre ytelser. Det første bartskjærerlaug i landet ble opprettet i Bergen på begynnelsen av 1400-tallet.

Middelalderens universitetsutdannede leger var boklærde mer enn praktiskere. Praktisk kirurgi inngikk ikke i utdannelsen og lå utenfor deres interesse og ferdighetsområde. Kirurgi var et håndverk, og lå utenfor hva som passet seg for en universitetslærd lege. Først på midten av 1500-tallet ble disseksjon innført som en obligatorisk del av universitetets legeopplæring. Ennå tok det flere hundreår før indremedisin og kirurgi ble fullt integrert i den samme utdannelsen.

Den første fast ansatte universitetsutdannede lege kan i Norge tidfestes til 1603. Ennå i 1750 var det i hele landet bare 5 embetsleger, 5-6 privatpraktiserende og 3-4 kirurger med høyere utdanning. I 1824 var legetallet steget til 125, og i 1924 til 1 544.

Det er ingen tvil om at mange prester opp gjennom tidene har utført en betydelig legevirksomhet når det gjelder innvortes sykdommer. Etter hvert som utdannede leger ble mer tilgjengelige, synes presteskapet stort sett å ha vært mer enn tilfreds med å få slippe ut av legerollen. I en stilling for seg står de såkalte sjelelige sykdommer og mentale lidelser av forskjellig art. Dette var felt hvor de medisinsk-vitenskapelige utdannede leger ikke hadde mye å tilby av viten og behandling. I mange kretser ble derfor presten lenge sett på som en mer naturlig hjelpeinstans enn legen når det gjaldt slike lidelser. Ennå ser vi spor av dette i det

forhold at f.eks. 14% av den norske befolkning (ifølge gallupundersøkelse fra 1969) oppfatter prestene å være den yrkesgruppe som besitter den største menneskekunnskap.

Oppsummering: En persons søken etter hjelp for personlige problemer i vårt moderne samfunn kan gå i mange retninger. Den kan gå i retning av psykolog, men også i retning av lege, prest, sosialarbeider, lærer eller annen form for uautorisert helsepraktiker. Psykologen er en nykommer i dette selskap. Går man litt bakover i tiden vil man finne at prestens posisjon var sterkere enn den er idag. Det er også grunn til å tro at helsepraktikerens posisjon er blitt svekket. I de tidligste tider var det formodentlig trollkoner og trollmenn som dominerte bildet.

Om psykologprofesjonens teknologi

Utviklingen av psykologi som et selvstendig universitetsfag har nøye sammenheng med den eksperimentelle laboratoriepsykologis fremvekst i Tyskland for 100 år siden. Alle universiteter med respekt for sin egen grunnidé, måtte ha og fikk etterhvert sitt eget psykologiske laboratorium. I en lærebok i psykologi, publisert ca. 1910, kan man lese: "Eksperimentalpsykologiske laboratorier forefinnes nå i alle siviliserte land."

I det psykologiske laboratorium kom naturligvis psykologisk målingslære til å innta en sentral plass. Og når man først sysler med psykologisk eksperimentering og måling, er ikke skrittet langt til å forsøke å finne bedre løsninger på mange praktiske spørsmål enn hva man tidligere har hatt muligheter for. Eksperimentalpsykologien ga støtet til fremveksten av en anvendt psykologi, til et arbeidsområde som i Tyskland og flere andre steder fikk betegnelsen psykoteknikk.

Den nye anvendte psykologi kastet sitt blikk i mange retninger. Allerede før første verdenskrig hadde psykologien gjort sitt inntog i bedrifts- og arbeidsliv, i yrkesveiledning og personaluttak, og især i Amerika også innen skolevesenet og helsesektoren.

Det fysiologisk-psykologiske laboratorium ved Sorbonne universitet ble grunnlagt i 1889. Fra 1894 til 1911 var Alfred Binet laboratoriets bestyrer.

De nye intelligenstestene som ble utgitt av Binet og medarbeidere fra 1905 og utover, oppnådde en fantastisk rask spredning på tvers av landegrensler, geografiske og språklige barrierer. I løpet av noen få år var testene i bruk i nesten alle verdenshjørner. Den japanske oversettelse av 1905-skalaen var klar i 1908, og i 1918 fulgte en standardisert japansk utgave av testen. Den engelske oversettelse av 1908-skalaen var ferdig i 1911, og i 1921 kom den engelske standardutgave. En amerikansk oversettelse av 1905-utgaven synes å ha vært klar allerede samme år, og i 1911 forelå en amerikansk standardisering, og noen få år etter - i 1916 - den reviderte og standardiserte Terman-Stanford versjon. De første australske testversjoner var visstnok også på markedet allerede i begynnelsen av 20-årene.

Når det gjelder vårt eget land, vet vi at Binets 1908-skala ble tatt i bruk i norsk oversettelse året etter, og at 1911-skalaen ble tatt i bruk i Bergen samme år som den ble utgitt i Frankrike. Den norske standardisering var først klar i 1931, men den forberedende datainnsamling tok til allerede i 1923.

Tekstkonstruksjon ble ved århundreskiftet en viktig beskjeftigelse for de psykologiske universitetsinstitutter, og testadministrering en tilsvarende viktig oppgave for psykologer som gikk ut i det praktiske arbeidsliv, om det nå var i skolen, i industrien eller ved medisinske institusjoner. Den nye målingsteknologi var et produkt av den psykologiske vitenskap - selv om man vanskelig i samme forbindelse kan snakke om noen egentlige tematisk-teoretiske landvinninger. Psykologien hadde frembrakt og psykologene hadde fått sin egen diagnostiske teknologi.

Den første egentlige psykologstilling som ble opprettet i Norge, var bestyrerstillingen ved det psykotekniske kontor ved Oslo fag og forskole for håndverk i 1925. I en beretning samme år gir bestyrer Helga Eng denne beskrivelse av virksomheten:

"Binets intelligenstest blir nu her i landet anvendt i skolen for å prøve de svaktbegavede barn som skal overflyttes til særskolen, og likeledes i rettspleien og psykiatrien. I almindelighet benyttes Binets eller Termans intelligensskala Det er også gjort forsøk med gruppeprøver. Psykotekniske prøver er her i Norge for første gang tatt i bruk i Oslo fag og forskole for håndverk i begynnelsen av året 1925. En prøve for settere etter mønster av O. Lipman blev først forsøksvis utført av direktør J.G. Lund, boktrykker M. Kirste og dr. P. Collett, (PhD Göttingen 1914, assistent Psykologisk institutt 1925-26); dr. Collett foretok sammen med boktrykker Kirste ennu en setteprøve og offentliggjorde en beretning om resultatene. Senere har dr. Helga Eng etter inntrengende oppfordring overtatt ledelsen av forsøkene og har i årets løp utarbeidet psykotekniske prøver for metallarbeidere, gullsmeder og skreddere, senere også for tapetserere og snekkere, og har utført dem praktisk som opptagelsesprøver for ansøkere til håndverksforskolene. Omkostningene blev i begynnelsen bestridt dels av laugene, dels av Norges håndverksforbund og Norges industriforbund." (p. 102).

Psykoteknikkens inntog i Norge skjedde gjennom idéstrømninger fra Tyskland. Allerede under krigen 1914-18 ble det ved de tyske statsbaner tatt i bruk psykotekniske prøver for utvelgelse og opplæring av lokomotivførere. I årene som fulgte (1920-23) ble slike prøver tatt i bruk av det tyske post og telegrafverk og av flere industribedrifter som AEG, Siemens og Osram. Egne psykotekniske institutter ble opprettet ved universitetene i Berlin og Hamburg og ved flere tyske tekniske høyskoler. Det er blitt pekt på at i 1926 var det hele 106 industribedrifter i Tyskland som opptok sine lærlinger på grunnlag av psykotekniske prøver.

Waalder beretter i en artikkel i Teknisk Ukeblad fra 1934 om hvorledes jernbaneselskaper over store deler av Europa på 20-tallet opprettet sine egne psykotekniske avdelinger. Det var snakk om en nærmest eksplosjonsartet spredning på tvers av landegrenser: Tyskland 1917, Finland 1922, Frankrike 1923, Østerrike 1924, Sveits og Russland 1925, Tjekkosllovakia 1926, Polen og Jugoslavia 1927, Italia 1930. Det blir nevnt at det i 1933 foreligger planer om tilsvarende etableringer i Belgia, Romania, Sverige og Ungarn.

I kjølvannet til utvalgsarbeidet for skoler, statlige og private bedrifter, ble det mange steder opprettet yrkesveiledningskontorer for ungdom basert på bruk av samme teknologi. Offentlige yrkesveiledningskontorer ble helt i begynnelsen av 20-årene opprettet i Berlin, Dresden og Leipzig, og noe senere i København. I 1931 ble det psykotekniske institutt ved Oslo Fag og forskole overtatt av Oslo kommune og etablert som en avdeling av Oslo Arbeidskontor - bl.a. med formål å være behjelpelig i forbindelse med arbeidskontorets veiledning av ungdom.

Utvalgsarbeid kom fortsatt i høy grad til å prege instituttets aktivitet. Selv om instituttets styrer i 1935 uttrykker en viss skuffelse over manglende interesse for instituttets arbeid fra norske industrilederes side, blir det samtidig opplyst at instituttet i de senere år har utført oppdrag fra bl.a. Hønefoss elektrisitetsverk, Drammen jernstøperi, Kværner ovnstøperi, Kiellands dropsfabrik og Raufoss ammunisjonsfabrikk.

Norsk psykoteknikk i mellomkrigstiden var som sagt basert på idéer og forbilder fra Tyskland. Samtidig kan man med en viss rett si at den tyske psykoteknikk fikk sine hovedimpulser fra USA.

Den sentrale foregangsmann på psykoteknikkens område var Hugo Münsterberg (1863 - 1916). Han var elev av Wundt i Leipzig i 1882 - 85. Noen år senere, i 1892, ble han etter invitasjon av William James ansatt som leder av det psykologiske laboratorium ved Harvard universitet. Få år etterpå søkte James avskjed fra sitt psykologiprofessorat for å kunne overlate plassen til Münsterberg.

I årene rett etter århundreskiftet vendte Münsterberg stort sett ryggen til tradisjonell laboratorieforskning og søkte ut anvendelsesmuligheter for den nye vitenskapelige psykologi. Han konstruerte utvalgstester og lanserte treningsprogrammer, og han arbeidet med pasienter med nervøse lidelser. I en bok om "Psychology and industrial efficiency" som utkom i Boston i 1913, berømmer han Frank Parson som grunnlegger av psykologisk-metodisk yrkesveiledning (Boston 1908), og beskriver ellers sine anleggstester for telefonoperatører og trikkeførere. Størst innflytelse fikk hans bok om "Grundzüge der Psychotechnik" som utkom i Leipzig i 1914. I denne boken foretar han en oppdeling mellom industriell psykoteknikk, sosial psykoteknikk, medisinsk psykoteknikk, pedagogisk psykoteknikk og estetisk psykoteknikk. I kapittelet om medisinsk psykoteknikk gir han en

innføring i profylakse, psykoterapi, fysioterapi, hypnose og psykoanalyse. De psykoanalytiske behandlingsteknikker var ifølge Münsterberg, å regne som et spesialområde av psykoteknikken.

Münsterbergs psykologiske praksis, og ikke minst hans velskrevne bøker, åpnet veien for en etterspørsel etter psykologiske tjenester, først og fremst innen bedrifts- og arbeidsliv. Psykologer ble bedt om å løse praktiske problemer.

Det første psykologiske konsulentfirma, orientert mot løsning av personalproblemer innen industrien, ble opprettet i USA i 1919. I 1921 fulgte opprettelsen av nok et psykologisk konsulentfirma "The Psychological Corporation", et firma som er vel kjent blant norske psykologer for utgivelsen av WAIS, WISC og andre diagnostiske instrumenter. Utover i 20-årene fattet mange større amerikanske foretagender interesse for å ansette sine egne bedriftspsykologer. De berømte Hawthorne-studier ble påbegynt i 1927. De ble finansiert av Western Electric Company, og Hawthorne refererer seg til navnet på en av selskapets underbedrifter.

I en bok om "Personalforvaltning", utgitt i 1935, hevder Waaler: "Nær sagt alle siviliserte land har nu psykotekniske institutter."

Litt forenklet kan man si at arbeidspsykologien både i Amerika og i England fikk sitt tyngdepunkt innen den private sektor av næringslivet, mens den på Kontinentet og i Danmark og Norge oppnådde et sterkere fotfeste innen den offentlige sektor.

Som nevnt, det første psykotekniske institutt i Norge ble i 1932 overtatt av Oslo kommune. Vårt neste psykotekniske institutt ble opprettet i Sandefjord i 1942, og like etter krigen ble det - etter initiativ av offentlige myndigheter - opprettet arbeidspsykologiske kontorer i Fredrikstad, Bergen og Trondheim.

Den første norske bedriftspsykolog begynte først å virke i 1949 (ved Freia sjokoladefabrikk), og det første norske psykologiske konsulentfirma (Odd Dyrborg A/S) ble først etablert i 1964, altså 45 år etter den tilsvarende utvikling i USA.

Utviklingen av arbeidspsykologien i Norge reflekterer en idé-import fra andre land. Som vi skal vise i det følgende har vi vært underlagt den samme idéimport også på andre psykologiske arbeidsområder.

Lightner Witmer (PhD, Leipzig 1892) er blitt tilkjent æren for opprettelsen av den første psykologiske klinikk. Dette fant sted ved University of Pennsylvania i 1896. Klinikken var i høy grad innrettet mot å yte diagnostisk og spesialpedagogisk service til det lokale skolesystem. Witmer påpekte allerede ved starten at et av formålene var "the training of students for a new profession - that of the psychological expert, who should

find his career in connection with the school system, through the examination and treatment of mentally and morally retarded children, or in connection with the practice of medicine."

Idéen om psykologiske klinikker spredte seg etterhvert utover det amerikanske kontinent. I 1908 ble en ny klinikk åpnet ved The State Teachers College in Colorado, og i 1910 ved University of Iowa. I 1914 var det omlag 20 universitetstilknyttede psykologiske klinikker i USA, og i 1934 er tallet blitt anslått til 85. Det store flertall av klinikkene var tilknyttet Schools of Education og altså ikke Psychology Departments under universitetenes Graduate Schools. Også i Norge gjorde det samme syn seg gjeldende rundt århundreskiftet. Universitetenes oppgave - især de filosofiske fakulteters oppgave - var å ta vare på grunnforskningen. Den anvendte og praktiske psykologi (f.eks. pedagogisk psykologi) burde følge- lig utvikles ved andre institusjoner.

Når skolepsykologien gjorde sitt inntog i Norge i 1946, er det viktig å være klar over at den hadde en nesten 50-årig historie bak seg ved amerikanske læresteder. Men de første norske skolepsykologiske kontorer var i høy grad påvirket av en annen idé-strømning enn den som Witmer la grunnlaget for. Også denne idé-strømning hadde sitt opphav i USA, i den såkalte mentalhygieniske bevegelse, og i opprettelsen av egne rådgivningsklinikker for barn og ungdom.

Den første Child Guidance Clinic i verden ble grunnlagt i Chicago i 1909 av barnenevrologen William Healy og barnepsykologen Grace Fernald. I parentes kan bemerkes at Healy i tillegg til sin medisinske utdannelse også hadde studert psykologi ved Harvard under William James, og at han og Fernald i 1911 utviklet et par ikke-verbale evnetester som fikk en ganske stor utbredelse.

I 1921 var tallet på "Child Guidance klinikker" i USA økt til 7, og i de følgende 6 år steg tallet til 102. Ved slutten av trettiårene var tallet kommet opp i ca. 200 i USA alene, og tilsvarende klinikker var begynt å dukke opp i flere andre land. I begynnelsen av trettiårene ble det tatt til orde for at slike klinikker også burde opprettes i vårt eget land. De fleste amerikanske Child Guidance klinikker var frittstående klinikker, men det var også noen som var tilknyttet det lokale skolevesen. Det er kanskje ikke så rart at nettopp tanken om mentalhygieniske skoleklinikker ble lansert i Norge - sett på bakgrunn av at man enkelte steder hadde opprettet stillinger for skolepsykiatere, og de nye klinikker følgelig kunne bygges ut fra en virksomhet som allerede var etablert.

De første norske skolepsykologiske kontorer var team-orienterte, etter forbilde av de amerikanske child-guidance klinikker. Omlag samtidig med skolepsykologiens inntog, fikk vi de første mentalhygieniske rådgivningsklinikker og den første barnepsykiatriske avdeling - også disse organisert etter det samme team-prinsipp.

Årsaken til at Healys klinikkmodell fikk større gjennomslagskraft enn Witmers var først og fremst deres større åpenhet for de psykodynamiske behandlingssidéer som begynte å gjøre seg gjeldende i tiden omkring første verdenskrig. Mens Witmers klinikkmodell - på ingen måte i tråd med Witmers egne ønsker - stort sett ble henvist til skolesektoren og her kom til å bli innfanget av klassifikasjonsarbeid og standpunktprøving, fikk Healys modell med sitt sterkere behandlingsperspektiv en bredere kontaktflate med både helsesektoren, skolesektoren, rettsvesenet og sosiale institusjoner.

Selv om Healys modell kom til å bety meget for skolepsykologiens oppstart i Norge, er det ikke til å komme bort fra at denne modell avfødte problemer. Det dominerende behandlingsperspektiv førte til at de spesifikke pedagogisk psykologiske oppgaver - som fra skolens side ble sett på som de primære - ofte ble skjøvet i bakgrunnen.

Standpunktprøving og modenhetsprøving representerer et psykologisk arbeidsområde i skolen - en tradisjon som går tilbake til det pionerarbeid som ble utført av amerikanske psykologer som Rice og Thorndike ved århundreskiftet. Den første norske standpunktprøve i regning, standardisert på norske elevmateriale, ble utgitt i 1935. Som påpekt av Østlyngen i et par oversiktsartikler i midten av 40-årene, kom utviklingen av egnede standpunktprøver for sentrale skolefag sent igang i Norge - sammenliknet med i de øvrige nordiske land. Men for alle disse lands vedkommende var det snakk om en overtakelse av idéer og metoder med opphav utenfor Nordens grenser.

Utviklingen av den psykoanalytiske behandlingsmetode ved århundreskiftet kan ses som et epokegjørende gjennombrudd for den kliniske psykologi. Det var snakk om en klart psykologisk behandlingsteknologi, basert på en psykologisk utviklings- og personlighetsforståelse.

På tilsvarende måte som når det gjaldt eksperimentpsykologien i 80-årene og testpsykologien og psykoteknikken noen år senere, spredte de psykoanalytiske begreper og behandlingsprinsipper seg som en løpeild fra land til land og fra kontinent til kontinent. Omkring 1905 tok de første psykoanalytikere til å praktisere i Sveits, i England og i Ungarn, og i 1908 i USA. I 1908 ble den internasjonale psykoanalytikerforening stiftet i Salzburg, i 1911 ble det første psykoanalytiske selskap stiftet i USA, og året etter, i England. Ved slutten av tyveårene var psykoanalytikere i virksomhet i Tyskland, Østerrike, Ungarn, Italia, Frankrike, Belgia, Nederland, Sovjet, USA og i flere andre land.

I sin bok om "A history of psychoanalysis in America" (1953) beretter Oberndorf at psykoanalytiske begreper som fikseringer, regresjon og libido allerede i 1920 var naturlige samtaleemner under middagsselskaper blant sofistiserte New-Yorkere. En ledende bokhandel i byen kunne by

frem nærmere 200 forskjellige populærvitenskapelige bøker som direkte eller indirekte dreiet seg om psykoanalyse. Han skriver videre:

".... as soon as the psychoanalytic literature become popularized, many persons, some of them actual quacks were drawn to the field of psychoanalytic therapy. As typical of flagrant invasion of psychotherapeutics without preparation one may cite André Tridon, a journalist suddenly turned psychoanalyst, who in his book Psychoanalysis and Love, glibly refers to the patients he is treating." (p. 176).

Det første møte for amerikanske kliniske psykologer fant sted i Pittsburgh i 1917 og de 45 deltakerne gikk inn for å stifte en American Association of Clinical Psychologists. Et par år senere, i 1919, ble det foreslått å opprette en egen seksjon for klinisk psykologi innen den amerikanske psykologforening.

Allerede året før Pittsburghmøtet, i 1916, begynte psykiater-foreningen i New York å se på den gryende psykoterapeutiske interesse blant psykologer som en uvelkommen konkurrent på det mentalhygieniske området. Det ble nedsatt en komité med oppgave å vurdere virksomheten til psykologer, spesielt til de såkalte kliniske psykologer, med hensyn til deres forhold til undersøkelse og behandling av abnormale tilstander. Som man kunne vente, kom komitéen frem til at det var grunn til bekymring for psykologenes inntrengen på det kliniske området. Man kom frem til at den kliniske psykologiske virksomhet bare burde finne sted under nøye supervisjon av en kvalifisert lege. Svaret på dette fra psykologhold var igjen hva man kunne vente: Leger har ikke den nødvendige psykologiske kunnskap til å kunne vurdere en psykologs arbeid. Antallet kompetente psykiatere er for få til å kunne besørge den påtenkte veiledning. Derrest: psykiatikere er ikke kompetente verken til å administrere eller tolke psykologiske tester, og slike inngår som en del av en psykologs kliniske arbeid. Disse meningsutvekslingene fant som sagt sted i 1917.

Det var amerikanske psykologer som i første omgang fanget opp Freuds psykodynamiske teorier og det var psykologen Stanly Hall som i 1909 inviterte Freud og Jung over til USA for at deres synspunkter skulle bli bedre kjent, og som også sørget for å få deres forelesninger trykket i American Journal of Psychology, (1910). Dette var i tråd med tidens strømninger. Oberndorf kommenterer det samme forhold: "Until Psychoanalytic Review appeared in 1913, the Journal of Abnormal Psychology was the only American journal devoted to the study of psychopathology that was at all receptive to psychoanalytic papers." (P. 82).

Som tilfellet var med den pedagogiske psykologi, kom også klinisk psykologi i høy grad til å få sin vekst og utvikling utenfor de amerikanske psykologiske universitetsinstitutter. Psykoanalytisk personlighets- og utviklingsteori fikk en stadig sterkere stilling innenfor akademisk psykologi, mens den psykoanalytiske behandlingsteknologi ble forsøkt monopo-

lisert av egne institutter - ledet og administrert av psykoanalytisk orienterte psykiatere. Dette førte til at kliniske psykologer etter hvert dannet sine egne terapeutiske foreninger og opplæringsentre, men disse kom i alminnelighet til å virke nokså perifert i forhold til akademisk psykologi. Et omslag på dette området kom først i årene umiddelbart etter siste verdenskrig.

Den psykoanalytiske behandlingsmetodes inntrengen i Norge skjedde hverken påfallende tidlig eller sent. Vår første psykoanalytiker tok til å praktisere i Oslo i 1916, etter et relativt kortvarig studieopphold (6-7 mnd.) ved Bleulers psykoanalytisk orienterte universitetsklinikk i Sveits (Burghölzli). Forøvrig den samme klinikk som den første amerikanske psykoanalytiker Brill hadde besøkt i 6-7 mnd. i 1907, og hvor han hadde tilegnet seg de behandlingsteknikker som han tok i bruk i forbindelse med oppstartingen av sin private praksis i USA året etter.

Den første norske universitetsprofessor i psykologi, Harald Schjeldrup, beskrev i 1929, hvilken nytte han hadde hatt av sine psykoanalytiske erfaringer:

"Jeg har sittet overfor mennesker der søkte meg som psykolog for å få hjelp med sine sjelelige vanskeligheter før jeg kjente psykoanalysen mer inngående, og jeg forsøkte å forstå deres reaksjoner på grunnlag av min skole-psykologiske viden. Men jeg må tilstå, at den lot meg praktisk talt fullstendig i stikken. Jeg må åpent erkjenne, at først etter at jeg behersker den psykoanalytiske metode, er psykologien som vitenskap blitt meg til virkelig hjelp til å forstå de mennesker jeg møter i livet." (p. 541).

For mange praktisk arbeidende psykologer representerer psykoanalytisk innsikt en sentral del av den praktiske kunnskap som styrer deres profesjonelle aktivitet. Blant de ikke-akademiske røtter til profesjonell psykologi, inntar psykoanalytisk innsikt en dominerende plass.

Gjennom psykologprofesjonens relatering til psykoanalytisk tenkning og forståelse, skjer det også en relatering til preanalytiske praktiske kunnskaper som er blitt assimilert i de psykoanalytiske behandlingsteknikker.

Den nye psykoanalytiske behandlingsmetode hadde hypnosebehandling som utgangspunkt. Det var som hypnosekyndig Freud startet sin psykologiske praksis.

Det er paralleller mellom psykoanalysens spredning ut over land og landegrenser og den spredning de såkalte animalske magnetistiske behandlingsmetoder viste i tidsrommet 1774 til 1820. På samme måte som Freuds lære ga opphav til privat praksis, til foreninger, møter, lærebøker og endog til enkelte lærestoler, ga Mesmers lære seg utslag 100 år tidligere.

Såkalte "Harmoniske selskap" ble stiftet i mange franske byer, og spredte seg etterhvert til England, Tyskland, Skandinavia, Østeuropa, USA og Det fjerne Østen.

En svensk avhandling fra 1974 (av Karin Johannisson med tittelen "Om magnetisørenes tid") gir en detaljert fremstilling av mesmerismens frembrudd, utbredelse og skjebne i Sverige fra 1774 og fremover på 1800-tallet.

I boken refereres offiser og ingeniør Mårten Sturtzenbeckers nedtegnelser over egne behandlingsresultater fra året 1787. Dette er den tidligste oversikt over psykoterapi-resultater jeg kjenner til. Oversikten inneholder opplysninger om 32 pasienter, alle behandlet etter den mesmerske metode: deres sosiale stilling, deres hovedsymptomer og behandlingens resultat. I ca. 1/3 av tilfellene blir pasientene oppgitt å ha blitt friske, i ca. 1/2 av tilfellene bedret. Noen av tilfellene blir betegnet som avbrutt, og i et par blir det pekt på at symptoms substituering har funnet sted.

Det er grunn til å tro at magnetiske behandlingsmetoder også har nådd frem til Norge. Den første filosofi-professor ved Oslo Universitet som også hadde ansvar for forberedende psykologiundervisning ved tidspunktet for universitetets åpning i 1813, Niels Treschow, refererer til den beryktede Mesmers skryderier om sine behandlingsresultater i en artikkel han publiserte i 1803 om "Bidrag til en Theorie om Nattevandrerer eller Somnabulisme".

En utbredt og kjent bok med definisjoner og erfaringer hentet fra et større antall magnetisører, på sett og vis autorisert som lærebok blant magnetisørene selv, var C.A. Kluges: "Versuch einer Darstellung des animalischen Magnetismus als Heilmittel" som utkom i Berlin i 1811. Boken ble oversatt til dansk i 1817. Ved Universitetsbiblioteket i Bergen har jeg funnet to eksemplarer av boken, og de ser ut til å ha vært flittig brukt. Det er grunn til å tro at boken har vært lest og studert i Norge over lengre tid.

Innen den somatisk orienterte og naturvitenskapelige medisin ble magnetis-mebehandlingen som ventelig kan være, møtt med stor skepsis og avstandtagen. Et interessant intermeso, som peker på dette forhold, er følgende beretning i Bergen Lægeforenings historie:

"I 1860 omtalte D. Martens sine forsøk med hypnotisme og brakte i et senere møte en kvinne i magnetisk søvn. Visstnok på dette møte, muligens tidligere, var professor Vischow og senere professor Emanuel Winge foreningens gjester. Under Martens demonstrasjon kunde Winge, der tydeligvis hørte til skeptikerne, ikke betvinge sin munterhet, hvilket innbrakte ham en meget kraftig tilrettevisning fra Martens." (Madsen & Sollid, 1931, p. 291.)

Forholdet mellom magnetisme og hypnose var lenge et meget omdiskutert tema. Det var et tema hvor det forelå sterkt motstridende oppfatninger. Det var endog et tema som kom til å prege en god del av diskusjonen på den første internasjonale eksperimentalpsykologiske kongress som ble avholdt i 1889.

På samme måte som psykoanalysen har gitt opphav til forskjellige skoleretninger - til den Freudske, den Jungske og den Adlerske - finner man mye av det samme i forbindelse med mesmerismen. De tre hovedretninger som her gjorde seg gjeldende er Deleuze's, Puységurs og Barbarins skoler.

En mer inngående studie av Franz Anton Mesmers teorier og behandlingsmetoder viser slektskap og påvirkninger fra tidligere tiders psykoterapeuter. I denne forbindelse er det nok å påpeke at Mesmers krise-kurer har forløpere i den sydtyske jesuiterprest Johan Gassners demonutdrivende kartarsisbehandlinger (en behandling som besto av besvergelses, strykninger og gnidninger, affektutlevelse, gjenopplevelse og befrielse). Hans håndsstrykninger har også forløpere i den vidt berømte irske mirakelmann Valentine Greatrakes håndsstrykningskurer i England og Irland på 1660-tallet (en kur som gikk ut på med henders hjelp metodisk å stryke sykdommer ut av kroppen). Hans tidligere anvendelse av stålmagneter var formodentligvis direkte overtatt fra hans samtidige jesuitpresten Maximilian Hell, selv om metoden kan spores tilbake til eldre tiders praksis i India, Kina og Det nære Østen, og opp til vår egen trolldomsmedisin som gjorde bruk av torsstener og magneter. Hans animalske magnetisme-begrep har forbindelseslinjer tilbake til Paracelsus' teorier på begynnelsen av 15. hundretallet, men det må samtidig nevnes at Paracelsus (1493-1540) selv hevdet å ha fått sin innsikt fra sigøynere og fra datidens omstreifende naturleger.

Vi har detaljerte beretninger om bruken av demonutdrivende metoder på 15. og 16. hundretallet. Går man nærmere inn på demonlæren og de dertil hørende utdrivende virkemidler, er spranget ikke langt til hva som kan antas å ha vært hovedingrediensen i førkristen trolldomslære og trolldomsmedisin.

Noen skarpe grenser er det her vanskelig å trekke. Fra tidlig kristen tid er det eksempel på at både en pave og en betydningsfull kirkelærer hadde ord på seg for å være kyndige i trolldom. Det fortelles om at enkelte norske prester helt frem på 1700-tallet ikke bare var i besittelse av Svartebøker, men at de nå og da endog kunne gjøre bruk av dem.

For vanlige folk å forsøke seg på trolldom på 15. og 16. hundretallet kan ikke ha vært uten en viss risiko. Man har kjennskap til omlag 900 hekseprosesser i Norge i tidsrommet 1560 - 1730.

Et helt sentralt kjennetegn ved psykologi som begrep og som fag er at menneskelige opplevelser og handlinger kan forstås ut fra andre enn demologiske betingelser. Som de første psykologer regnes derfor gjerne de

personer som tidlig fremsatte alternative naturlige forklaringer på demonologiske manifestasjoner. Juan Luis Vives (1492-1540) er ofte blitt utpekt som den moderne psykologis far, og Johann Weyer (1515-1580) som grunnleggeren av moderne psykiatri.

Betegnelsen psykologi kom i bruk i siste halvdel av 1500-tallet. Den første bok man hittil har kommet over med psykologi på tittelbladet ble utgitt i 1590. Hekseprosessenes blomstring og psykologiens fremvekst er ikke uten forbindelseslinjer.

Oppsummering: Det sies ofte at psykologi er en ung vitenskap, men samtidig et fag med en lang historie. I den praktiske arbeidssituasjon møter psykologer problemer som trolig har eksistert i hundrevis av år. I sin tilnærming til problemene vil han alltid i noen grad være influert av hvorledes hans forløpere i den psykologiske yrkesrolle har forsøkt å finne virksomme løsninger. Men i sin selvforståelse som psykolog vil han også være bærer av et sett av verdier og av en bestemt faglig referanseramme. Det er av interesse å peke på at svært mange av de sentrale foregangsfigurer på psykologiens område har startet med medisinsk utdanning, for i neste omgang å bli opptatt av nye metoder og problemer, og derigjennom av ny erkjennelse som ikke lot seg assimilere i den medisinske tradisjon. Franz Anton Mesmer (1734-1815) hadde lege-utdannelse og det samme hadde Francis Galton (1822-1911), Wilhelm Wundt (1832-1936), Sigmund Freud (1856-1939), Alfred Binet (1822-1911). Hvis vi forutsetter at hver av de nevnte utbrytere og foregangsmenn hadde 20 disipler, og disse igjen nye 20 disipler osv., kommer man allerede i 4. generasjon opp i et antall på nærmere 50 000 etterfølgere. De første testoversettere og testbrukere i Norge var legeutdannet, og det var også tilfelle med den første norske analytiker. Men de var ensomme svaler som fløy lenger ut fra redet enn det som er tilrådelig, hvis man skal beholde sin opprinnelige fagidentitet. Når man i fremtiden skal skrive den profesjonelle psykologs historie, vil det ikke forundre om det blir beskrevet som et rotskudd som sprang ut av medisinen i siste halvdel av det nittende århundre. Den nye vekst ble bærer av en ny teknologi. Det er ikke minst denne nye teknologi som gir næringsgrunnlag for de over 50 000 psykologer som idag er engasjert i praksis rundt omkring i verden.

Om inngrep og reguleringer av psykologisk praksis

Den første regulering av psykologisk praksis som er kjent i Norge, er bestemmelsen i Gulatingsloven - formodentligvis fra 1200-tallet - som forbyr og fastsetter straff for den som gjør bruk av trolldom og trolldomskunster i sykebehandling.

Forestillinger om at mennesker kan ha overnaturlige evner som gjør at de kan komme i kontakt med en oversanselig verden, går tilbake til norrøn oldtid. Kristendommen satte forbud mot trolldom, men forestillingene om trolldomsrett kan ikke utryddes med lover og forordninger. De synske og

trolldomskyndige kom fortsatt til å virke, båret oppe av folketro og folksøken etter hjelp der den var å finne.

Stillet overfor sterke folkelige tradisjoner synes kirken til å begynne med å ha trukket et skille mellom onde og gode kloke koner, mellom de som drev svart magi og bekjente seg til onde makter og de som drev hvit magi og søkte å hjelpe medmennesker og helbrede sykdommer.

Heksebegrepet dekket til å begynne med bare de som drev svart magi, men etterhvert som hekseforestillingene grep om seg, ble slike skiller utvisket. Alle personer som kunne mistenkes for synskhet eller overnaturlige evner, kom i mistenksomhetens lys. De mistenkelige ble dessuten ikke bare antatt å stå i ledtog med demoner, men å ha fått sine evner gjennom en spesiell pakt med djevelen. Det var ikke lenger snakk om ufri-villige besettelser, men om et personlig villet forhold. Overfor slike var det bare ildens fortæring som kunne bryte djevlepakten, og bare ildens renselse som kunne gi håp om at deres sjel kunne finne en plass i Guds evige rike.

Heksebrenning var senmiddelalderens og den nyere tids radikale behandling av demonologisk infeksjon. Parallelt med denne mest ytterliggående behandling ble det utviklet og brukt mer skånsomme metoder. Det er meget som tyder på at det på demonutdrivelsens område utviklet seg forskjellige metodiske tilnæringsmåter og at man i en viss forstand kan snakke om forskjellige skoleretninger. Vi har tidligere nevnt jesuittpresten Gassners krisekurer i Sydtyskland i midten av 1700-tallet. Hva som er av særlig interesse i denne sammenheng, er at Gassner etter en tid ble stoppet i sin virksomhet gjennom legale midler, dvs. gjennom anklage om å bedrive exorcisme, hvilket støtte an mot en ny tids strafferettslige normer.

Den første kvaksalverlov som ble innført i Norge, skriver seg fra 1794. Gjennom en kongelig forordning dette år ble det bestemt at "Dersom noen Qvaksalver befindes at tage Syge under Kuur, og saaledes at udsætte disse for Fare, da skal han straffes, Ite gang med 20 Rdls Bøder til Sognets Fattig-Kasse, eller i Mangel af Formue, hensættes i Fængsel på Vand og Brød i 8te Dage"

Med Qvaksalver siktes til alle som "tage syge i kuur" som ikke er lege eller som ikke uten å være lege har fått Canselliets tillatelse til å praktisere på de områder og med de midler han er funnet å være kyndig.

Det heter forøvrig i den samme forordning at de kongelige embetsmenn, især prestene, ideligen og ved enhver given leilighet skal advare almuen om det uheld de pådrager seg, hvis de overlater seg til uvidende qvaksalvere, og at forordningen, for at den skal komme til hver manns kunnskap, straks skal leses opp fra prekestolene.

Kvaksalverforordningen av 1794 ble stående uendret frem til 1871, Den nye lov av 1871 fastsatte ingen straff for å ta syke i kur. Bare hvor man tar syke i kur og derunder tilføyer den syke betydelig skade på legeme eller helbred - er man henfallen til straff, eller hvis man uriktig utgir seg for å være autorisert til å ta syke i kur, hvis man uten tillatelse anvender resepterte legemidler, hvis man i det vesentlige er omstreifer, hvis man ikke har oppholdt seg i Riket i 3 år, hvis man i Riket har vært ilagt straffearbeid, eller hvis man uten Sundhetskommisjonens (det senere Helseråds) tillatelse behandler farlige epidemiske eller smittsomme sykdommer.

Kvaksalverloven gjennomgikk mindre revisjoner i 1889 og 1927, vesentlig av redaksjonell art.

I en artikkel av Ståle Reigstad i Tidsskrift for Norsk Psykologforening for september 1978 blir det hevdet at kretsen rundt psykoanalytikerens Johs. Irgens Strømme i begynnelsen av 30-årene skapte slik røre på ansvarlig medisinsk hold at kvaksalverloven ble vedtatt i 1936; at den nye lov med andre ord i hovedsak var myntet på Strømmes elever.

Det er ikke noe i forarbeidene til endringen av kvaksalverloven i 1936 som tyder på at man var spesielt ute etter å sette en stopper for psykologisk behandlingsvirksomhet, selv om det nok var leger som gjerne ville sett at legestanden skulle gis enerett og eksklusivt monopol på alle former for sykebehandling. Hva som særlig sto i fokus var å forby kvaksalvere å drive reklame og avertering og å drive behandling uten selv å ha undersøkt pasienten, og å forby uautoriserte personer å behandle kreft og sukkersyke, i tillegg til de tidligere forbud mot å behandle epidemiske og smittsomme sykdommer (tuberkulose og kjønnsykdommer).

Under drøftingene i Odelstinget (4/6-36) var det bare en av talerne som refererte til den psykoanalytiske behandlingsmetode, og med følgende kommentar: "Psykoanalysen misbrukes av mange i stor utstrekning" Vedkommendes hovedpoeng var at det på psykologiens område for tiden drives en masse kvaksalveri, men dette var mer myntet på legers enn på helsepraktikers virksomhet. Jeg har følelsen av, sa vedkommende taler, at enhver ærlig lege i Norge vil innrømme at han vet lite eller ingenting om mentale lidelser. Til tross for en dyktig legestand har vi en masse leger som driver kvaksalveri på det psykiske område.

I innstillingen fra Sosialdepartementet ble det foreslått at behandlingsforbud også kunne omfatte andre enn de opplistede sykdommer, etter nærmere bestemmelse av Kongen. En slik fullmaktsdelegering gikk Sosialdepartementet ikke med på.

I den nevnte artikkel av Reigstad blir det hevdet at kretsen omkring Strømme også var foranledningen til at helsemyndighetene i 1938 fikk gjennomført spesielle autorisasjonsbestemmelser for bruk av psykoanalytiske undersøkelses- og behandlingsmetoder.

At behandlingsvirksomheten i kretsen omkring Strømme var medvirkende kan det vanskelig herske tvil om, men Reich-gruppens teorier og praksis var for flere enda mer alarmerende og urovekkende. I tillegg var det også noen få Adlerianere, med Ingjald Nissen som midtpunkt, som utga seg som psykoanalysepraktiserende. Samlet kan de tre grupperinger neppe ha omfattet mer enn ca. 20 personer.

Kravet om psykoanalytiker-autorisasjon kan vanskelig sies å ha blitt båret frem av noen folkebevegelse. Toneangivende var personer som var identifisert med den Freudske lære og den Freudske analysemetode.

I en artikkel om Freud i anledning hans 80-årsdag i 1936, skriver Kristian Schjelderup:

"Psykoanalysen er god å slå mynt på. Den har vist seg som et ytterst tjenelig middel for kvaksalvere som gjør seg en levevei av den, folk uten enhver faglig utdanning som gir seg ut som psykoanalytikere, men hvis behandlingsmåter ikke har stort annet enn navnet til felles med Freuds opprinnelige metode Det er etter kvaksalvernes virksomhet - i Norge vrimler det av dem - at psykoanalysen som sådan blir bedømt

Psykoanalysen er ikke noe man kan leke med. Det dreier seg ved en psykoanalyse om inngrep i et menneskes intimeste personlighetsliv, og den innflytelse en analytiker under en analyse i enkelte tilfeller kan få på en pasient, er så stor og sjebnesvanger, at der fra samfunnets side burde stilles de aller strengeste krav til dem som skal ha rett til å utøve psykoanalytisk virksomhet, både til deres faglige utdanning og til deres rent menneskelige egenskaper." (p. 116).

I en artikkel, forfattet året etter, skriver professor Harald Schjelderup:

"I en stigende utstrekning har mennesker, som savner nødvendig fagutdanning, gitt seg av med såkalt analytisk praksis. Det drives under navn av analyse en utstrakt, farlig og beklagelig kvaksalvervirksomhet.

..... for forsvarlig å kunne drive analyse, (kreves der) særdeles meget i retning av spesialutdanning. Det er av den grunn vi så sterkt har reist autorisasjonsspørsmålet. Nu kan hvem som helst kalle seg analytiker. Men en usakkyndig såkalt analyse er ikke bare kompromitterende for analysens anseelse, men er også alt for farlig til å få lov til å bre seg vilt. Her er vi nødt til å skjeldne skarpt. En ting er fagkyndig analyse, en annen ting kvaksalveranalyse og onaniterapi." (p. 37).

I artikkelen retter han også søkelyset mot den Adlerske analyseform:

"Det er f.eks. uriktig å kalle Adlers individualpsykologi analyse. Heller ikke bør etter min mening den behandling Ingjald Nissen utøver her hjemme, betegnes som analyse Såvidt jeg har kunnet bringe i erfaring, er

Nissen ikke analytisk utdannet. Hans skrifter viser ikke at han behersker teknikker for løsning av de infantile krefter." (s. 33).

Et hovedpunkt i Schjelderups argumentasjon og i hele hans artikkel, er forøvrig at: "Når spørsmålet om autorisasjon av analytikere skal avgjøres, må det ikke glemmes at analysen både teoretisk og metodisk er en del av psykologien."

Den kongelige resolusjon av 15/7-38 om at bare personer autorisert av Sosialdepartementet skulle kunne nytte psykoanalytiske metoder, åpnet veien for autorisasjon av både psykologer og leger.

I året som fulgte kom autorisasjon til å omfatte 7 personer - 3 leger og 4 psykologer. Blant legene var Irgens Strømme, og blant psykologene Ingjald Nissen, og Reichs hoveddisippel, Ola Raknes. Autorisasjonsbestemmelsene fikk allikevel betydning. I kretsen omkring Strømme var det et par som reiste utenlands, et par som fortsatte sin praksis mer i det skjulte, og visstnok noen som ga opp sin tidligere praksis. Dette var også tilfelle i de andre kretser.

At den samlede psykoterapeutiske virksomhet i landet ble vesentlig redusert, kan det reises tvil om. Derimot kan det ikke reises tvil om at selve psykoanalysebegrepet fikk et nytt og mer restriktivt, kanskje mer prestisjeladet, innhold. Noen langsiktige praktiske konsekvenser fikk autorisasjonsbestemmelsene ikke, og de ble stille og rolig opphevet ved Kongelig resolusjon av 7. november 1958, altså 20 år etter at de var blitt innført. På den annen side: Den psykoanalytiske autorisasjonsbestemmelse i slutten av 30-årene er av interesse i et bredere historisk perspektiv. Den markerer en ny psykologisk behandlingsmetodes inntreden og utbredelse, at den nye teknologi blir tatt alvorlig og at psykologer i prinsippet blir tilkjent samme forutsetninger som leger for å nyttiggjøre seg teknologien og for å ta syke i kur på det psykiske området.

En ytterligere markering av det samme forhold kan sies å komme til uttrykk i Lov om godkjenning m.v. av psykologer av 9/3-73, hvor det samtidig blir foretatt endringer i Kvaksalverloven av 1936, om at psykolog på linje med lege og tannlege skal unntas fra visse begrensninger når det gjelder anledning til å ta syke i kur. Selv om endringene i Kvaksalverloven ikke gir psykologene noen spesielle behandlingmessige rettigheter, anskueliggjør de dog psykologens nye offisielle status som en helse- og behandlingsrelatert profesjon.

I forbindelse med den nye psykologlov ble det også foretatt en endring i § 364 i Straffeloven av 1902. Denne paragraf lyder nå som følger:

"Med bøter eller med fengsel inntil 3 måneder straffes den, som anvender noe middel eller noen fremgangsmåte, hvorved en annen med sitt samtykke hensettes i hypnotisk tilstand eller avmakt, bevisstløshet eller liknende

tilstand. Denne bestemmelse er ikke til hinder for, at en lege eller en psykolog benytter hensettelse i sådan tilstand i vitenskapelig øyemed eller ved sykebehandling."

Denne lovparagraf peker tilbake på mesmerismen og hypnoseterapiens frembrudd og utbredelse i forrige århundre. I forarbeidene til loven kan man lese at man spesielt ønsker å hindre frivillig hensettelse i hypnotisk tilstand, siden en motvillig hensettelse vil være en legemsfornærmelse og som sådan rammes av en annen paragraf. I den opprinnelige innstilling fra strafferettskommissjonen av 1895 var straffefritaket begrenset til bare å omfatte personer som hadde fått Kongens særlige bemyndigelse til å utøve hypnose. Men dette ble endret under den videre saksbehandling, slik at leger generelt ble fritatt for straffeforføyning.

I forarbeidene til loven blir det pekt på de foreslåtte innskrenkninger når det gjelder bruk av hypnose er mer vidtrekkende enn den nye belgiske straffelov av 1892. Man hadde her ikke satt forbud mot hypnotisering av voksne som har samtykket i det. I begrunnelsen for å gå lengre enn dette, henvises til "den belgiske Lægestands med stor Enstemmighet afgivende Udtalelser, at Hensættelse i hypnotisk Tilstand i seg selv er sundhets-skadelig,"

Påstanden om at den hypnotiske tilstand i seg selv er sundhetsskadelig, viser tilbake på offisielle reaksjoner på magnetisørenes virke 100 år tidligere. Påstanden antisiperer tilsvarende holdninger - iallefall blant enkelte - om psykoanalysens sunnhetsskadelige virkninger. For å nevne bare ett eksempel. I en artikkel i T.f.D.n. lægeforening for 1917 kan man lese: "Hver og en som har syslet med nevrosene, vet hvilken skade psykoanalysen har gjort og fremdeles gjør."

Oppsummering: Forbud og regulering av psykologiske behandlingsmetoder er ikke noe som spesielt hører hjemme i vår tid, men strekker seg langt bakover i tiden. I et bredt historisk perspektiv kan man på grunnlag av reguleringene snakke om fire forskjellige behandlingsepoker: Først trolldomsepoken med seiding som hjelpemiddel. Dernest demon- og eksorsismeperioden. Dernest den fysikalsk orienterte magnetisme-periode med hypnose som verktøy. Og dernest den psykoanalytiske periode, som innvarsler en psykologisk referanseramme og forståelsesform, som man på sett og vis kan si går over i fremveksten og etableringen av den psykologiske behandlerprofesjon. For vårt lands vedkommende kan denne etablering tidfestes til 1973, til det år "Psykologloven" ble vedtatt av Stortinget.

De forskjellige perioder står ikke for adskilte intervaller langs en fortløpende tidsdimensjon, men mer som ny forståelse og ny teknologi som har vokst ut og avleiret seg som lag oppå tidligere tiders erkjennelse og forståelse - slik at man på ethvert tidspunkt kan finne eksempler på det helt nye og det helt gamle. Det er ikke vanskelig å finne beskrivelser eller reportasjer fra de helt siste år som viser at det pågår behand-

linger etter metoder som er nær knyttet til Mesmers magnetismelære. At demonologien også fremdeles har sine tilhengere og praktikere fikk vi plutselig håndfaste eksempler på for et par år siden. En kan undre seg over hvorledes disse idéer og metoder i det stille har overlevd de nye fysikalske og psykologiske forståelsesformer som har dominert og gjennomsyret vår kultur de siste 200 år. Går man nærmere inn på disse forhold vil man formodentligvis også kunne finne levende rester av både seiding og trolldomsmedisin!

I forbindelse med demonutdrivelsessaken på Os ble det av Statens overlege for psykiatri hevdet at den foretatte behandling var forbudt etter norsk lov, at bare leger og psykologer er gitt tillatelse til, gjennom eksplisitt hjemmel i lov, å kunne ta syke i kur. Selv om overlegens lovfortolkning nok var tvilsom, ble hans uttalelse ikke møtt med noen storm av protester. Det er derfor godt mulig at hans uttalelse i det store og hele dekker et utbredt offisielt syn i Norge idag - nemlig at demonbesettelser er såpass alvorlige tilstander, kanskje endog smittsomme, at bare leger og psykologer har samfunnets tillatelse til å behandle slike. Hva som fremstår som et viktig poeng er at psykologprofesjonen er blitt offisielt akseptert som et ledd i samfunnets bolverk mot trolldom, hekseri og irrasjonelle behandlingsmetoder.

Psykologprofesjonens fremtid

I psykologloven av 1973 er det en bestemmelse som trer klart frem. Det er at godkjenning som psykolog er betinget av å ha avlagt embetseksamen i psykologi, og/eller å ha godtgjort på annen måte å inneha den nødvendige faglige kyndighet. En embetseksamen vil tradisjonelt si at en person har ervervet seg de kunnskaper og ferdigheter som er nødvendige for å kunne tre inn i embetsstanden, dvs. å kunne inneha en betrodd stilling i Kongens eller Statens tjeneste.

Sett fra denne synsvinkel kan man si at embetsstudiene ved universitetene har som formål å utdanne og kvalifisere personer for spesielt loyalitetskrevenende arbeidsoppgaver innenfor statsstell og forvaltning. Det er snakk om studier som er opprettet og opprettholdt for å tjene statsapparatets interesse.

I beskrivelsen av psykologprofesjonens røtter har vi i det foregående i første rekke beskjeftiget oss med utviklingen av metoder til hjelp og behandling av enkeltmennesker med mentale lidelser eller problemer. Vi har oppholdt oss ved en tradisjon hvor det er et direkte bytteforhold mellom psykolog og klient, mellom psykologen som tjenestegiver og godtgjøringsmottaker på den ene side, og klienten som tjenestemottager og godtgjøringsyter på den annen. Psykologens overlevelsesmuligheter innen denne tradisjon vil være betinget av hans evne til å levere tjenester som det er behov for, og av hans evne til å levere tjenester til en konkurransedyktig pris. Fra tjenestemottakerens side vil psykologen være en av

flere tjenesteytere han kan søke hjelp hos, og han vil da selvfølgelig vurdere hva han kan regne med å få igjen sett i forhold til hva han selv må ut med. Innen en slik byttemodell vil psykologen være en tjener av de som godtgjør ham for hans tjenester, og hans arbeid vil være forankret i klientens interesser.

Psykologprofesjonen har røtter som går i retning av en slik byttehandel med enkeltmennesker som søker hjelp med individuelle problemer. Dette er på mange måter psykologiprofesjonens folkelige opphav - og som har satt sine spor i behandlingsmetoder og teknologi. Men det må samtidig poengteres at det ikke var disse folkelige røtter som ga støtet til etableringen av en egen universitetseksamen i psykologi.

I tillegg til den individuelle behandlingsorienterte tradisjon er psykologiprofesjonen også bærer av en rot som går i retning av med praktisk kunnen og innsikt å bistå forvaltningsorganer, bedrifter, organisasjoner og institusjoner med å løse deres problemer og fremme deres målsetninger.

Et relevant eksempel er utviklingen av psykologiske prøver for personaluttak i statsforvaltningen, en virksomhet som ikke akkurat for øyeblikket står i fokus for norske psykologers interesser, men dog en praktisk virksomhet som har opptatt mange psykologer over lengre tid - og dertil en praktisk virksomhet som har tradisjoner som går langt bakover i tiden. En publikasjon om den psykologiske testings historie, utgitt i 1970, illustrerer dette poeng. Boken er dedikert: "To those wise men of China who, thousands of years ago, invented the psychological test". Hva disse vise menn gjorde, var å utarbeide metoder for utvelgelsen av embetsmenn - mandariner - etter evner og dyktighet.

Begynnelsen til denne virksomhet er blitt tidfestet til år 1115 før vår tidsregning. Virksomheten og de idéer som lå til grunn for den, fikk etterhvert innpass også i Europa:

"As European contacts with the Far East developed in the sixteenth century and later, the Chinese system of competitive written examinations as a mean of entry into the public service was admired and praised. Two liberals whose writings presaged the French Revolution, Voltaire and Quesnay, advocated its use in France. Actually, such a system was introduced as a reform measure in 1791, only to be abolished under Napoleon (in 1795) and then restored many years later.

In the early part of the nineteenth century, British diplomats and missionaries visiting China became well acquainted with the Chinese examinations and suggested that something similar be tried out in the United Kingdom. Here the first use of open competitive examinations occurred in 1833 in connection with selecting trainees for the Indian civil service....

Successful British experience led to interest in the United States in competitive examinations as a tool in substituting merit for political favouritism in public appointments. Bills to establish an examining system were introduced in Congress in the 1860's'' (p. 5).

I 1880- og 90-årene, gjennom medvirkning fra Galton, Pearson, Cattell og andre foregangsmenn innen akademisk psykologi, ble den psykologiske testing ytterligere vitenskapelig kultivert ved anvendelsen av nye statistiske og psykometriske metoder.

Utviklingen av psykologiske gruppeprøver i USA under første verdenskrig, og den påfølgende testing av en og enkvart million rekrutter, var et ledd i å styrke og effektivisere den nasjonale krigsmakt og krigsinnsats. I årene før krigen såvel som i årene som fulgte, ble det utviklet en serie med prøver spesiallaget for skoler, bedrifter og offentlige institusjoner. Tanken om den rette mann på rette plass vant gehør og tilslutning langt utenfor de militæres rekker. Situasjonen var at det var flere menn enn det var plasser til.

Den annen verdenskrig ga påny støtet til en utbredt anvendelse av psykologisk testing og personelluttak ut fra nasjonale interesser. Bare i USA ble det under krigen foretatt testing av over 9 millioner rekrutter, og det ble utviklet spesielle testbatterier for flygere, navigatører og andre krevende yrkesroller.

I 1946 ble det i Norge i tilknytning til Generalkrigskommisariatet opprettet et eget kontor for personelluttak - etter kanadisk forbilde. Året etter ble kontoret omdøpt til Forsvarets psykologiske avdeling.

Ved etableringen av den midlertidige eksamen i psykologi i 1948 var det særlig Arbeidsdirektoratet og Forsvarets overkommando som uttrykte behov for psykologer og som avga de uttalelser som fikk Stortinget til å slutte opp om forslaget.

I etterkrigstiden har mangelen på arbeidskraft ført til at behovet for personelluttak er blitt stillet i skyggen av behovet for å kunne holde på og å tiltrekke ny arbeidskraft gjennom trivsel- og miljøfremmende tiltak. Personalforvaltning har veket plassen for organisasjonsutvikling.

Det første psykologiprofessorat som ble opprettet i Norge, etter at Schjelderup i 1928 etter søknad hadde fått omgjort sitt professorat fra filosofi til psykologi, var opprettelsen av et professorat i arbeidspsykologi og personalforvaltning ved Norges Handelshøyskole i 1950. I 1961 ble det i Oslo, etter initiativ og støtte fra Norsk Produktivitetsinstitutt, opprettet et eget dosentur i arbeidspsykologi. Det tok ennå nærmere 10 år før den første toppstilling i klinisk psykologi ble opprettet ved samme universitet. Såvel innenfor universitets- og høyskolesektoren som

innenfor det offentlige arbeidsmarked kan man konstatere en tidligere etablering av arbeidspsykologien enn av den behandlingsorienterte kliniske psykologi.

Universitetenes oppgave er og har vært i ivareta grunnforskning, dvs. å ivareta teoriforankret forskning uten umiddelbar praktisk nytteverdi. Universitetene er den eneste institusjon i vårt samfunn som har den tilstrekkelige autonomi og de tilstrekkelige ressurser til å beskytte og verne om denne type forskning.

Universitetene er dessuten tillagt viktige undervisningsoppgaver. Tradisjonelt har disse oppgaver mer gått ut på å hjelpe statsoverhoder og øvrighet med å utdanne embetsmenn og forvaltere, enn å imøtekomme hjelpebehov fra folkets eller almuens side.

En profesjonsutdanning av psykologer innenfor universitetsstrukturen bryter derfor i noen grad med hevdvundne prinsipper. Utdanningen forutsetter at universitetene relativt sett nedprioriterer den rene forskning til fordel for praktisk ferdighetsopplæring, og den forutsetter videre at den praktiske opplæring ikke bare gjelder kunsten å styre, administrere, forvalte og effektivisere samfunnsgoder og samfunnsborgere, men også å yte praktisk hjelp til enkeltindivider uten begrunnelse i nasjonale lønnsomhetsbetraktninger.

En utbygging av psykologisk profesjonsutdanning innen et universitetssystem er en konfliktfylt prosess. Det forutsetter en lydhørhet og åpenhet overfor fagets ikke-akademiske røtter, men samtidig også en identifikasjon med fagets historie innenfor academia. Brytes den første rot kommer man lett i den situasjon professor Schjelderup beskrev på en treffende måte allerede i 1929, hvorledes han med sine akademiske psykologistudier følte seg helt hjelpeløs stillet overfor mennesker som søkte ham for å få hjelp med sine sjelelige vanskeligheter.

Brytes den annen rot, vil psykologifaget fort kunne få det sekteriske preg over seg som merker fag som ikke har åpne forbindelseslinjer med forskning og med faglig aktivitet innen andre fagområder. Faglig utvikling forutsetter åpenhet både overfor den praktiske viten som forvaltes av praktikere, såvel som overfor den almene teoretiske viten som springer ut av laboratorier og av systematiske og kontrollerte undersøkelser og eksperimenter.

I den profesjonelle psykologis senere historie er det to erfaringer som det er grunn til å stanse litt opp ved. I 50-årene vokste det i USA frem en opplæringsmodell av psykologer som ble kalt "The scientist/practitioner model." Utdannelsen skulle ta sikte på samtidig å utdanne både forskere og praktiske yrkesutøvere. Resultatet var nedslående. De aller fleste av de ferdige kandidater endte opp som praktikere, og deres forskningsmessige innsats etter endt doktorgradsarbeid viste seg å bli forsvinnende

liten. Samtidig følte mange at den utdannelse de hadde bak seg, hadde forberedt dem relativt dårlig for praktisk yrkesutøvelse.

Som en reaksjon mot den herskende utdanningsmodell var det mange psykologer i 60-årene som reiste tvil om en skikkelig profesjonsutdanning av psykologer kunne etableres innenfor den tradisjonelle universitetsstruktur. F.eks. skriver E.A. Michael i 1963 (på vegne av The Educational and Planning Committee of the Los Angeles Society of Clinical Psychologists): "Professional schools of medicine, law, social work (and dentistry) all had their beginnings outside the university, and there is no reason to believe that the story will be different in the field of psychology." Ikke mange år etter, i 1970, så den første professional school of psychology dagens lys i California, opprettet som en privat stiftelse, uten universitetstilknytning, av en stor gruppe engasjerte og innsatsvillige praktiserende psykologer.

Selv om det i de senere år er blitt opprettet private professional schools også andre steder i USA, er det tvilsomt om disse uavhengige institusjoner vil bli det fremtidige utdanningssted for profesjonelle psykologer. I de siste 5-6 årene er det også blitt opprettet professional schools innenfor veletablerte universiteter, og det er grunn til å regne med at disse med sine større ressurser og med sitt bredere faglige miljø vil bli modellskapende over tid.

Det er ikke tvil om at psykologer som ønsker å tilby sine tjenester til folk med mentale lidelser og problemer, har forholdsvis lett for å få kunder og klienter. Men vårt moderne samfunn åpner allikevel små muligheter for individuelle bytteforhold. Gjennom syketrygd og refusjonstakster regulerer samfunnet kostprisen av profesjonelle tjenester, sett fra den hjelpesøkendes side. Det bestemmes sentralt hvilken refusjonstakt som skal gjelde for legers og psykologers tjenester, og gjennom spesialistordninger differensieres endog mellom ulike takster for i og for seg de samme ytelser.

Stillet overfor det moderne samfunns reguleringer har en profesjon små overlevelsesmuligheter med mindre den er vevd inn og har kontaktflate med sentrale styringsorganer. Som tidligere nevnt har psykologprofesjonen visse historiske røtter å ta vare på også på dette området. Faren er imidlertid tilstede for at disse røtter peker hen på andre arbeidsoppgaver enn de profesjonen for øyeblikket stiller med.

I sitt utmerkede foredrag om "Problemer psykologien står overfor idag og imorgen" på Lysebu-konferansen for 2 år siden, skisserte Anni von der Lippe en fremtidig arbeidsmodell for praktiske psykologer. "Psykologprofesjonen bør løse seg fra den tradisjonelle medisinske modell som går ut på å fjerne symptomer/problemer og isteden begynne å definere seg som en faggruppe som arbeider med sine klienter for å nå bestemte mål, istedenfor å fjerne uønsket adferd," sa hun bl.a. Dette høres jo både bra og riktig ut, men det store problem er hvem som skal betale for at folk skal få et mer meningsfylt liv.

Vil folk flest være villige til å betale for psykologens hjelp for å oppnå et kvalitativt rikere liv - ut av sin egen lommebok eller sin egen lønningspose? Er det snakk om en ny type offentlige hjelpe- og rådgivningsstillinger, blir spørsmålet tilsvarende: Vil folk flest gå inn for at deres skattepenger kanaliseres i den retning som blir foreslått? Vil de endog tolerere at skattene økes en smule for at offentlig tilsatte psykologer skal hjelpe folk til å arbeide med egne ressurser for å øke deres valg av egne løsninger? Muligheten for å få dekket virksomheten over syketrygden må vel - slik arbeidsoppgavene er definert - sies å være heller små. Skal psykologene vinne frem med offentlig støtte til en slik arbeidsmodell, tror jeg personlig at foranledningen må være at den allerede er etablert som en lønnsom gjeskjeft i så stor utstrekning på privat og uavhengig basis i samfunnet, at offentlige myndigheter måtte finne tiden moden til å nasjonalisere eller deprivatisere den etablerte virksomhet. Formodentligvis vil det være lenge til dette skjer. Dette skyldes ikke minst at det er vanlig blant norske psykologer å se på arbeidsmulighetene for psykologer ikke ut fra behovet for psykologens tjenester og folks villighet til å betale for disse, men ene og alene ut fra tilgangen på faste stillinger.

Oppsummering: Psykologprofesjonen har røtter som går i mange retninger. En rot strekker seg inn i akademia. En sidegren til denne rot fører inn i humaniora, en annen til naturvitenskap og en tredje til samfunnsfag. En annen hovedrot strekker seg inn i løsningen av praktiske arbeidsoppgaver. En gren av denne rot peker mot oppgaver definert av statsapparat og maktelite, og har forbindelse med forvaltning og forsvar for etablerte institusjoner og verdier. En annen gren går i retning av folkehelse og løsning av mentale problemer på individuelt, organisasjons- og samfunnsplan. Det er den siste grenen vi særlig har beskjeftiget oss med siden den utgjør en hjørnestein i svært mange praktiserende psykologers selvforståelse, - og siden det er en gren som forbinder moderne psykologisk yrkesutøvelse med virksomheter som har funnet sted i uminnelige tider. På den annen side er det løsningen av oppgaver for samfunnets styrende organer som har gitt grunnlag for en psykologisk embetseksamen; og psykologens plass i det offentlige helsestell som har gitt grunnlag for psykologprofesjonens offentlige godkjenning.

Det er blitt understreket at disse røtter alle er næringsgivende og kraftgivende, og at det er av betydning at deres interne kommunikasjonssystem holdes åpent. Det er ikke tvil om at de ikke-akademiske røtter kan gi næring til laboratorieforskning. Et eksempel på dette er en nylig avsluttet undersøkelse ved Psykologisk institutt i Bergen hvor formålet var å utprøve virkningen av magnetringer - et behandlingsmiddel som har vært kjent i over 1000 år. Et eksempel på behandling sprunget ut av laboratorieforskning er moderne enurisisbehandling. Nettopp dialogen mellom teori og praksis fremstår som langt viktigere enn at de to absolutt til enhver tid skal forenes og integreres.

Likeledes tror jeg det er viktig at psykologprofesjonen holder et åpent øye til at i vårt gjennomregulerte, moderne samfunn hjelper det lite å stå på klientens og pasientens side hvis man ikke også samtidig kan vinne forståelse for at man arbeider i pakt med fellesskapets interesser, slik disse interesser er definert og kanalisert gjennom vårt politiske system.

Summarisk og forenklet kan en si at psykologien som fag, som forståelsesform og lære, hadde sin fremvekst på 1600-tallet; at psykologien som undervisningsfag begynte å gjøre seg gjeldende på 1700-tallet; og at psykologien som selvstendig vitenskap hadde sitt gjennombrudd på 1800-tallet. Det 20. århundre er i første rekke preget av psykologiens tilsynekomst som egen profesjon. Når man ser tilbake på psykologiens vekst og utbredelse som yrke over de siste 80 år, blir en slått av at den egentlige nyskapningsfase fant sted i det første tiår av vårt århundre. I dette tiår ble fundamentet lagt for klinisk psykologi, for rådgivnings- og skolepsykologi, for arbeids- og industripsykologi. Fra dette tidspunkt har idéer og tanker om psykologiens praktiske nytteverdi blitt stadig mer aksentuert og de har spredt seg fra land til land. I dette bildet har Norge i det store og hele befunnet seg i utkanten mer enn i begivenhetenes sentrum.

REFERANSER

- Bakke, K.: Måling av dyktighet i stillelesning. Norsk Pedagogisk Årbok 1942. Trondheim: Noregs pedagogiske landslag, 1943. Pp. 87 - 98.
- Baklien, B.: Psykologprofesjonen og dens omgivelser. Oslo: NAVF's utredningsinstitutt, 1976.
- Brunsgaard, D. & Efskind, L.: Befolkningens syn på og bruk av folkemedisin. Tidsskrift for Den norske lægeförening, 97, 1977, 1385 - 1388.
- Christiansen, B.: Psykologiprofesjonen og dens omgivelser. Tidsskrift for Norsk Psykologforening, 1976, 13, 2 - 17.
- Du Bois, P.H.: A history of psychological testing. Boston: Allyn & Bacon, 1970.
- Eng, H.: Praktisk psykologi i de offentlige tyske arbeidsbyråer. Fagskolebladet, 1925, 2, 36 - 37.
- Eng, H.: Norsk oppdragelsesvidenskap 1900 - 1925. Norsk Pedagogisk Årbok 1926. Levanger: Noregs pedagogiske landslag, 1926. Pp. 97 - 109.
- Eng, H.: Yrkesveiledning og psykotekniske prøver. Norsk Lærerkalender for 1933. Oslo: Cappelen, 1933, Pp. 42 - 52.
- Eng, H.: Norsk psykoteknikk i ti år, 1925 - 35. Norsk Pedagogisk Årbok 1934 - 35. Hamar: Noregs pedagogiske landslag, 1935. Pp. 9 - 29.
- Garfield, S.L.: Historical introduction. I B.B. Wolman (ed.). Handbook of clinical psychology. New York. McGraw-Hill, 1965.
- Gurin, G. et al.: Americans view their mental health. New York: Basic Books, 1960.
- Havin, H.: Psykoteknikk i Norge. Norsk Pedagogisk Årbok 1944. Trondheim: Noregs pedagogiske landslag, 1944. Pp. 117 - 119.
- Heillandt, D.: Psykoteknisk undersøkelse av lærlingers skikkethet for industrien. Teknisk Ukeblad, 1920, 67, 520 - 523.
- Hoch. E.L.: The profession of clinical psychology. I B.B. Wolman (ed.). Handbook of clinical psychology. New York: McGraw-Hill, 1965.
- Ivås, A.M. & Tamfors, S.(Ed.): Profesjonalisering - samfunnsbehov eller gruppeinteresse? Oslo: NAVF's utredningsinstitutt, 1977.

- Johannisson, K.: Magnetisørernas tid. Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1974.
- Jonsson, G. &
Kälvesten, A.L.: 222 Stockholmspojkar. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1964.
- Kluge, C.A.F.: Fremstilling av den dyriske magnetisme som lægemiddel. København, 1817.
- Lehman, A.: Overtro og trolldom. Første og annen del. København: Frimodts, 1920.
- Leighton, D.C.
et al.: The character of danger. New York: Basic Books, 1963.
- Levine, M. &
Levine, A.: A social history of helping services. New York: Appleton-Century-Crafts, 1970.
- Madsen, S.T. &
Sollied, O.: Medisinsk liv i Bergen. Bergen: Grieg, 1931.
- Møller, A.: Solveigs hender. Oslo: Cappelen, 1975.
- Münsterberg, H.: Psychology and industrial efficiency. Boston: Houghton Mifflin Company, 1913.
- Münsterberg, H.: Grundzüge der Psychotechnik. Leipzig: Johann A. Barth, 1913.
- Norsk Gallup
Institutt A/S: Ukens gallup november 1949.
- Norsk Gallup
Institutt A/S: Ukens gallup september 1974
- Oberndorf, C.M.: A history of psychoanalysis in America. New York: Grune & Stratton, 1953.
- Reichborn-
Kjennerud, I.: Vår gamle trolldomsmedisin. Oslo: Dybwad, 1928.
- Reichborn-Kjennerud,
I., et al.: Medisinens historie i Norge. Oslo: Grøndahl & Søn., 1936.
- Reigstad, S.: Den "utenomvitenskapelige" delen av norsk psykologis historie. Tidsskrift for Norsk Psykologforening, 1978, 9, 3 - 11.
- Rohde, E.: Kritik av den Freudske psykoanalyse. Tidsskrift for Den norske lægeforening, 1917, 37, 11 - 18.
- Rønning, C.: Yrkesveiledningen i Norge. I E. Storstein (red.). Sosialhåndbok for Norge. Oslo: Nikolai Olsens Boktrykkeri, 1937. Pp. 277 - 285.

- Schjelderup, K.: Sigmund Freud: 6. mai 1856 - 6. mai 1936. Fritt Ord, 1936, 6, 113 - 121.
- Schjelderup, H.K.: Psykoanalysen og den moderne teoretiske psykologi. Samtiden, 1929, 40, 529 - 541.
- Schjelderup, H.K.: Oppgjøret omkring psykoanalysen. Fritt Ord, 1938, 8, 23 - 27.
- Schneck, J.M.: A history of psychiatry. Springfield, Ill.: Charles C. Thomas, 1960.
- Skard, Å.G.: Arbeidet ved ein mentalhygienisk skuleklinikk. Norsk Pedagogisk Årbok 1934 - 35. Hamar: Noregs pedagogiske landslag 1935. Pp. 75 - 80.
- Skard, Å.G.: Psykologi og psykologar i Norge. Oslo: Universitetsforlaget, 1959.
- Smith, T.L.: The development of psychological clinics in the United States. Pedagogical Seminary, 1914, 21, 143 - 153.
- Srole, L. et al.: Mental health in the metropolis: The Midtown Manhattan Study. New York: McGraw-Hill, 1962.
- Treschow, N.: Bidrag til en teori om Nattevandreren eller Somnabulisme. Skandinavisk Museum, 1803, 7, 126 - 146.
- Waalder, R.: Psykoteknikken og dens anvendelse ved en stor statsbedrift som Statsbanene. Teknisk Ukeblad, 1934, 81, 94 - 98.
- Waalder, R.: Personalforvaltning i industri og handel. Oslo: Cappelen, 1935.
- Østlyngen, E.: Intelligensmåling i Norge. Norsk Pedagogisk Årbok 1942 - 43. Trondheim: Noregs pedagogiske landslag, 1943. Pp. 70 - 76.
- Østlyngen, E.: Standpunktmåling i regning i de nordiske land. Norsk pedagogisk Årbok 1944. Trondheim: Noregs pedagogiske landslag, 1944. Pp. 48 - 62.
- Østlyngen, E.: Standpunktmåling i morsmål og orienteringsfag. Oversikt for de nordiske land. Norsk pedagogisk Årbok 1945. Trondheim: Noregs pedagogiske landslag, 1945. Pp. 56 - 71.